

چهار عامل لرزه صادرات سال 1396

مرکز پژوهش‌های مجلس چهار عامل لرزه در صادرات 1396 را شناسایی کرد. ارزیابی‌ها نشان می‌دهد اثربخشی سیاست‌های دولت در سال‌های اخیر در جهت توسعه صادرات و مدیریت واردات به نحو ملموسی قابل مشاهده نیست.

"باقی ماندن برخی مشکلات نقل و انتقال بانکی"، «بالا بودن هزینه حمل و نقل جاده ای، ریلی و دریایی»، «عدم تحقق کامل بسته حمایت از صادرات غیرنفتی در سال های 1395 و 1396» و «بالا بودن هزینه تامین مالی صادرات» از جمله مواردی است که براساس گزارش نهاد پژوهشی مجلس در کاهش صادرات موثر بوده اند.

مرکز پژوهش‌های مجلس با رصد آمارهای تجاری کشور در سال جاری، عوامل موثر در افت صادرات و ثبت رکوردهای جدید در تراز تجاری کشور را اعلام کرد. در کنار عوامل برونزا و درونزا که در طول سال‌های اخیر تجارت خارجی ایران را با دست‌اندازهایی روبه‌رو ساخته، این نهاد پژوهشی اثر 4 عامل در کاهش صادرات در سال جاری را ردیابی کرده است. «باقی ماندن برخی مشکلات نقل و انتقال بانکی»، «بالا بودن هزینه حمل و نقل جاده ای، ریلی و دریایی»، «عدم تحقق کامل بسته حمایت از توسعه صادرات غیرنفتی سال‌های 1395 و 1396» و «بالا بودن هزینه تامین مالی صادرات» از جمله مواردی است که افت صادرات در سال جاری را در مقایسه با سال گذشته رقم زده است. براساس این گزارش، تجارت خارجی در سال‌های اخیر تحت تاثیر برخی از مجموعه عوامل برونزا از جمله تحریم‌های بین‌المللی و مجموعه سیاست‌های داخلی اتخاذ شده اقتصادی قرار گرفته و همین عوامل موجب اتخاذ سیاست‌های مقطعی و عدم امکان اجرای برخی برنامه‌های بلندمدت به ویژه در توسعه صادرات غیرنفتی شده است. براساس آخرین گزارش عملکرد قانون برنامه پنجم توسعه اقتصادی، لغو تعهد ارزی صادرکنندگان و آزادسازی خرید و فروش ارز حاصل از صادرات به نرخ آزاد از سوی سیستم بانکی، کاهش محدودیت‌ها و ممنوعیت‌های صادرات، تسهیل در واردات موقت مواد اولیه برای فرآوری و صادرات، کاهش زمان استرداد مالیات بر ارزش افزوده کالاهای صادراتی، حذف مجوزهای غیرضرور تجاری، الکترونیکی کردن فرآیندها، کاهش تعداد طبقات تعرفه ای و تشدید برخورد با واردات غیررسمی از جمله اقداماتی بوده که در راستای تسهیل تجاری در دستور کار دولت قرار گرفته است. با این حال اثربخشی این اقدامات در توسعه صادرات و مدیریت واردات به نحو ملموس قابل مشاهده نیست.

آمارهای جدید گمرک

به رغم اقدامات انجام شده در سال‌های اخیر و گشایش‌های نسبی در تحریم‌های اقتصادی، صادرات غیرنفتی با احتساب میعانات گازی در هشت ماه منتهی به آبان امسال نسبت به سال قبل 1.2 درصد کاهش داشته و برابر با 28 میلیارد و 488 میلیون دلار ثبت شده است. همچنین تراز تجاری هشت ماه منتهی به آبان سال 1396 نیز منفی 3 میلیارد و 931 میلیون دلار ثبت شده است که بعد از مثبت شدن تراز در سال‌های 1394 و 1395 مجدداً در ماه‌های اخیر منفی شده است. واردات در هشت ماه منتهی به آبان سال جاری در مقایسه با مدت مشابه سال قبل 17.5 درصد رشد داشته است که در کنار کاهش صادرات غیرنفتی قابل تامل است. آمار تجارت خارجی ایران در 9 ماه منتهی به آذر امسال نیز نشان می‌دهد وارکنندگان توانسته‌اند در این مدت، 26 میلیون و 595 هزار تن کالا را به ارزش 37 میلیارد و 570 میلیون دلار وارد کنند و در مقابل صادرکنندگان 88 میلیون و 576 هزار تن کالا به ارزش 31 میلیارد و 640 میلیون دلار را به بازارهای هدف صادر کرده‌اند. به این ترتیب تراز تجاری کشور در 9 ماه منتهی به آذر امسال منفی 5 میلیارد و 930 میلیون دلار ثبت شده است.

شکندنه بودن تراز تجاری

براساس گزارش نهاد پژوهشی مجلس، منفی بودن تراز تجاری به تعریفی که مراکز آماری از صادرات غیرنفتی دارند، بستگی دارد و اگر میعانات گازی جزو صادرات غیرنفتی حساب نشود، این تراز منفی‌تر نیز می‌شود که نشان دهنده شکندنه بودن تراز تجاری در کشور است و مقایسه روند صادرات غیرنفتی با روند واردات مناسب‌تر به نظر می‌رسد. بیشترین کاهش در اقلام صادراتی کالاهای غیرنفتی مربوط به کالاهای کشاورزی، پتروشیمی و میعانات گازی است. «پایین ماندن سطح قیمت نفت و فرآورده‌های آن»، «کاهش قیمت کالاهای عمده صادراتی ایران» و «افزایش قیمت کالاهای وارداتی» از جمله مهم‌ترین عوامل تاثیرگذار بر حوزه تجارت در سال 1395 بوده است. صادرات کالاهای غیرنفتی به دلیل عواملی از قبیل «باقی ماندن برخی مشکلات نقل و انتقال بانکی»، «بالا بودن هزینه حمل و نقل جاده ای، ریلی و دریایی»، «عدم تحقق کامل بسته حمایت از توسعه صادرات غیرنفتی سال‌های 1395 و 1396» و «بالا بودن هزینه تامین مالی صادرات»، در هشت ماه منتهی به آبان و 9 ماه منتهی به آذر سال ?? با روند کاهشی مواجه بوده است. براساس گزارش سازمان برنامه و بودجه کشور از جمله مهم‌ترین چالش‌های پیش روی حوزه صادرات غیرنفتی می‌توان به سهم پایین محصولات نهایی و با ارزش افزوده بالا در صادرات کشور و اتکای بخش عمده صادرات کشور به محصولات پایه و کمتر فرآوری شده، رقابت پذیری پایین کالاهای صادراتی در بازارهای خارجی ناشی از بالا بودن هزینه‌های تولید، پایین بودن بهره‌وری، هزینه‌های مبادله بنگاه‌ها، بالا بودن سطح عمومی قیمت‌ها و پایین بودن کیفیت کالاهای تولید داخلی، نرخ دوگانه ارز، وجود بوروکراسی و تعدد مراکز تصمیم‌گیری در حوزه تجارت خارجی، عدم تنوع بازارهای صادراتی، اتکا به کشورهای معدود و به ویژه کشورهای همسایه، بی‌ثباتی روابط سیاسی با کشورهای منطقه و بالا بودن هزینه حمل و نقل ناشی از ضعف زیرساخت‌های ارتباطی حمل و نقل اشاره کرد.

به هر حال برخی از این چالش‌ها نیاز به اقدامات کوتاه مدت دارد و برخی دیگر از جمله تکمیل زیرساخت‌ها، ارتقای کیفیت تولید به واسطه کاهش انحصارها در اقتصاد، افزایش بهره‌وری، ایجاد ثبات در روابط سیاسی، اصلاح فضای کسب و کار از جمله اقدامات اساسی و بلندمدت محسوب می‌شود که تا حل نشوند، نمی‌توان انتظار داشت جهش کیفی و کمی قابل توجهی در صادرات رخ دهد.

وضعیت پرداخت مشوق صادراتی

وضعیت پرداخت انواع مشوق‌ها در جهت حمایت از صادرات در سال گذشته نیز نشان می‌دهد که بودجه مصوب برای اجرای 11 برنامه در دستور کار قرار گرفت. حضور در نمایشگاه‌های بین‌المللی در کشور هدف صادراتی، کمک به برقراری خطوط منظم ریلی، دریایی و هوایی، پرداخت بخشی از هزینه‌های صدور ضمانت‌نامه‌ها و بیمه‌نامه‌های صادراتی، پرداخت بخشی از هزینه‌های ثبت‌نشان‌های تجاری ایرانی در بازارهای هدف، کمک به تبلیغات بازاریابی، اطلاع‌رسانی، آموزش و فرهنگ‌سازی در حوزه صادرات، پرداخت بخشی از هزینه‌های اجاره دفاتر و انبار شرکت‌های صادراتی در کشورهای هدف صادراتی، پرداخت یارانه سود تسهیلات واحدهای تولیدی با اولویت تولیدات صادراتی، کمک سود تسهیلات بانکی به صادرکنندگان، کمک سود تسهیلات بانکی به سرمایه‌گذاری برای تامین زیرساخت‌های صادراتی از قبیل پایانه‌ها، سردخانه، سایت نمایشگاهی

و... اعطای جوایز صادراتی خدمات، اعطای جوایز صادراتی کالا از جمله مواردی است که به منظور حمایت از صادرات در نظر گرفته شده بود. مستندات ارائه شده از سوی وزیر صنعت، معدن و تجارت در هفته اول دی ماه امسال به کمیسیون اقتصادی مجلس نشان می دهد که نسبت اعتبارات تخصیص یافته به کل اعتبار مصوب برای حمایت از صادرات حدود 14 درصد است که نشان از عدم تخصیص کافی اعتبارات از سوی دستگاه های متولی دارد.

در سال جاری نیز اعتباری جهت حمایت از صادرات در قالب روش های مختلف تخصیص نیافته است. در سال جاری پرداخت جوایز صادرات خدمات فنی و مهندسی (با بودجه مصوب 460 میلیارد ریال)، حضور در نمایشگاه های بین المللی معتبر خارج از کشور و نمایشگاه های اختصاصی در بازارهای هدف (با بودجه مصوب 100 میلیارد ریال)، کمک به برقراری خطوط منظم ریلی، دریایی و هوایی (با بودجه مصوب 200 میلیارد ریال)، کمک سود تسهیلات بانکی به صادرکنندگان کالا و خدمات (با بودجه مصوب 110 میلیارد ریال)، پرداخت بخشی از هزینه های ثبت نشان های تجاری ایرانی در بازارهای هدف (با بودجه مصوب 20 میلیارد ریال)، کمک به تبلیغات بازاریابی، اطلاع رسانی، آموزش و فرهنگ سازی در حوزه صادرات (با بودجه مصوب 80 میلیارد ریال)، کمک به راه اندازی مراکز فروش و بازاریابی محصولات صادراتی ایرانی در بازارهای هدف اولویت دار (با بودجه مصوب 50 میلیارد ریال)، پرداخت یارانه سود تسهیلات واحدهای تولیدی با اولویت تولیدات صادراتی (با بودجه مصوب 850 میلیارد ریال) و جوایز صادراتی کالا (با بودجه مصوب 4 هزار میلیارد ریال) در دستور کار قرار گرفته است. براساس این گزارش، به رغم اینکه دولت در مصوبه ستاد فرماندهی اقتصاد مقاومتی بسته حمایت از توسعه صادرات غیرنفتی را تصویب کرد، اما اعتبارات پیش بینی شده در این بسته تاکنون تخصیص نیافته و این موضوع یکی از اصلی ترین دلایل عدم اجرای برنامه های حمایتی برای توسعه صادرات به شمار می آید. به نظر می رسد تصویب قانونی درخصوص حمایت از صادرات با هدف تقویت ضمانت اجرای احکام حمایت از صادرات و تخصیص اعتبارات مصوب بتواند بخشی از خلأهای موجود در این زمینه را پوشش دهد، البته توجه به این نکته ضروری است که اتکای صرف به برخی از حمایت های کوتاه مدت شامل اعطای معافیت کالاهای وارداتی مرتبط با اقلام صادراتی، صندوق های صادراتی، برگزاری نمایشگاه های داخلی و خارجی، مالیات و عوارض صادرات برخی از اقلام، پوشش بیمه تجاری و یارانه و جوایز صادراتی رافع تمامی مشکلات ساختاری تولید و صادرات نخواهد بود و لازم است تصویب و ابلاغ استراتژی توسعه صنعتی و کشاورزی و اجرای سیاست های تجاری مدون در دستور کار دولت قرار گیرد.

در گزارش مرکز پژوهش های مجلس تاکید شده در راستای تحقق اقتصاد مقاومتی و حمایت از صادرات کالاهای غیرنفتی و خدمات با اولویت خدمات فنی و مهندسی دولت مکلف است تا سقف ?? هزار میلیارد ریال منابع مالی را از محل درآمد حاصل از فروش و صادرات فرآورده های نفتی و سایر درآمدهای این قانون جهت تامین هزینه های مربوط به مشوق های صادراتی از قبیل اعطای جوایز صادراتی نقدی، کمک سود تسهیلات بانکی جهت حمایت از تولیدات صادراتی گرا و سرمایه گذاری برای تامین زیرساخت های صادراتی، کمک به حضور در نمایشگاه های بین المللی، کمک به برقراری خطوط منظم ریلی، دریایی و هوایی، کمک به تبلیغات بازاریابی، اطلاع رسانی، کمک به راه اندازی مراکز فروش و بازاریابی محصولات صادراتی در بازارهای هدف اولویت دار و تقویت خوشه ها و شرکت های بزرگ صادراتی پیش بینی و پرداخت کنند. براساس یک تبصره نیز دولت مکلف است تا سقف ? هزار میلیارد ریال، کلیه مطالبات قطعی صادرکنندگان که به موجب قوانین و مقررات جاری بر عهده دولت است را از طریق صدور اسناد تسویه خزانه با کلیه بدهی های قطعی مالیاتی، گمرکی و سایر بدهی های صادرکنندگان به دولت تهاتر کند. جوایز صادراتی، اعتباری برای پرداخت بدهی سال آتی این اشخاص به دولت نیز محسوب می شوند. (دنیای اقتصاد)